

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 6 października 2021 r.*ⁱ

Odesłanie prejudycjalne – Artykuł 267 TFUE – Zakres obowiązku wystąpienia z odesłaniem prejudycjalnym przez sądy krajowe orzekające w ostatniej instancji – Wyjątki od tego obowiązku – Kryteria – Pytanie dotyczące wykładni prawa Unii podniesione przez strony postępowania krajowego po wydaniu przez Trybunał w tym postępowaniu wyroku prejudycjalnego – Brak wyjaśnienia przyczyn uzasadniających potrzebę udzielenia odpowiedzi na pytania prejudycjalne – Częściowa niedopuszczalność wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

W sprawie C-561/19

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Consiglio di Stato (radę stanu, Włochy), postanowieniem z dnia 15 listopada 2018 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 23 lipca 2019 r., w postępowaniu:

Conorzio Italian Management,

Catania Multiservizi SpA

przeciwko

Rete Ferroviaria Italiana SpA,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes, R. Silva de Lapuerta, wiceprezes, A. Arabadjiev (sprawozdawca), A. Prechal, M. Vilaras, M. Ilešič, L. Bay Larsen, N. Piçarra, A. Kumin i N. Wahl, prezesi izb, T. von Danwitz, C. Toader, L.S. Rossi, I. Jarukaitis i N. Jääskinen, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Bobek,

sekretarz: R. Schiano, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 15 lipca 2020 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu Conorzio Italian Management i Catania Multiservizi SpA – E. Giardino i A. Cariola, avvocati,

* Język postępowania: włoski.

- w imieniu Rete Ferroviaria Italiana SpA – U. Cossu, avvocato,
- w imieniu rządu włoskiego – G. Palmieri, w charakterze pełnomocnika, którą wspierał S. Fiorentino, avvocato dello Stato,
- w imieniu rządu niemieckiego – J. Möller i D. Klebs, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu francuskiego – E. de Moustier, w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej – G. Gattinara, P. Ondrůšek i L. Haasbeek, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 15 kwietnia 2021 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 2 i 3 TUE, art. 4 ust. 2, art. 9, 26, 34, art. 101 ust. 1 lit. e), art. 106, 151–153, 156 i 267 TFUE, art. 16 i 28 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”), Europejskiej karty społecznej podpisanej w Turynie w dniu 18 października 1961 r. i zmienionej w Strasburgu w dniu 3 maja 1996 r. (zwanej dalej „Europejską kartą społeczną”) oraz Wspólnotowej karty socjalnych praw podstawowych pracowników, przyjętej na posiedzeniu Rady Europejskiej w dniu 9 grudnia 1989 r. w Strasburgu (zwanej dalej „kartą praw socjalnych”).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi SpA, którym udzielono zamówienia publicznego dotyczącego świadczenia usług sprzątania krajowej infrastruktury kolejowej, a Rete Ferroviaria Italiana SpA (zwaną dalej „RFI”) w przedmiocie odmowy przez tę ostatnią uwzględnienia ich wniosku o dostosowanie cen tego zamówienia.

Ramy prawne

- 3 Artykuł 2 ust. 4 decreto legislativo n. 163 – Codice dei contratti pubblici relativi a lavori, servizi e forniture in attuazione delle direttive 2004/17/CE e 2004/18/CE (dekretu ustawodawczego nr 163 – kodeksu zamówień publicznych na roboty budowlane, usługi i dostawy w wykonaniu dyrektyw 2004/17/WE i 2004/18/WE) z dnia 12 kwietnia 2006 r. (dodatek zwyczajny do GURI nr 100 z dnia 2 maja 2006 r., zwanego dalej „dekretem ustawodawczym nr 163/2006”) stanowi:

„Jeżeli wyraźne przepisy niniejszego kodeksu nie stanowią inaczej, czynności umowne podmiotów, o których mowa w art. 1, podlegają również przepisom kodeksu cywilnego”.
- 4 Artykuł 115 dekretu ustawodawczego nr 163/2006, zatytułowany „Dostosowanie cen”, stanowi w ust. 1:

„Wszystkie umowy o świadczenie usług lub dostawy o charakterze ciągłym powinny zawierać klauzulę o okresowym dostosowaniu ceny. Dostosowania dokonuje się na podstawie wywiadu

przeprowadzonego przez kierowników odpowiedzialnych za zakup towarów i usług na podstawie danych określonych w art. 7 ust. 4 lit. c) i art. 7 ust. 5”.

- 5 Artykuł 206 tego dekretu ustawodawczego stanowi, że do umów dotyczących sektorów, o których mowa w dyrektywie 2004/17/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. koordynującej procedury udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych (Dz.U. 2004, L 134, s. 1), a mianowicie do specjalnych sektorów gazu, energii termoelektrycznej, energii elektrycznej, gospodarki wodnej, usług transportowych, usług pocztowych, poszukiwania i wydobywania ropy naftowej, gazu, węgla lub innych paliw stałych, oraz portów i portów lotniczych, znajdują zastosowanie jedynie niektóre przepisy owego dekretu ustawodawczego, wśród których nie figuruje art. 115 tego dekretu.
- 6 Zgodnie z art. 210 dekretu ustawodawczego nr 163/2006, zatytułowanym „Usługi transportu”:
  - „1. Bez uszczerbku dla wyłączeń, o których mowa w art. 23, przepisy niniejszej części stosuje się do działalności obejmującej dostawę lub obsługę sieci świadczących usługi dla odbiorców publicznych w obszarze transportu kolejowego, systemów automatycznych, tramwajów, trolejbusów, autobusów lub kolei linowych.
  2. W przypadku usług transportowych uważa się, że sieć istnieje, jeżeli usługi są dostarczane zgodnie z warunkami określonymi przez właściwe organy publiczne, takimi jak warunki na obsługiwanych trasach, wymagana zdolność przewozowa lub częstotliwość usług”.
- 7 Artykuł 217 tego dekretu ustawodawczego, zatytułowany „Zamówienia udzielone w innym celu niż wykonywanie działalności określonej w rozdziale 1 lub w celu wykonywania takiej działalności w państwie trzecim”, przewiduje w ust. 1:

„Niniejsza część nie ma zastosowania do zamówień, których podmioty zamawiające udzielają w innym celu niż wykonywanie ich działalności określonej w art. 208–213 lub w celu wykonywania takiej działalności w państwie trzecim, w warunkach niewymagających fizycznego wykorzystania sieci lub obszaru geograficznego w ramach [Unii]”.
- 8 Artykuł 1664 codice civile (kodeksu cywilnego), zatytułowany „Realizacja stanowiąca finansowe obciążenie lub której towarzyszą trudności”, stanowi w akapicie pierwszym:

„Gdy z powodu nieprzewidywalnych okoliczności następuje wzrost lub spadek ceny materiałów lub siły roboczej powodujący wzrost lub spadek ceny przekraczający jedną dziesiątą ogólnej uzgodnionej ceny, wykonawca może domagać się dostosowania ceny. Zgoda na dostosowanie może zostać udzielona jedynie w odniesieniu do różnicy przekraczającej jedną dziesiątą ceny”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 9 RFI udzieliło Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi, skarżącym w postępowaniu głównym, tworzącym tymczasowy związek przedsiębiorstw, zamówienia na usługi sprzątnięcia, utrzymania i wystroju pomieszczeń i innych publicznie dostępnych przestrzeni, a także usług pomocniczych, na dworcach, w obiektach, biurach i warsztatach rozmieszczonych na całym terytorium podlegającym właściwości Direzione Compartimentale Movimento de Cagliari

(regionalnej dyrekcji ruchu Cagliari, Włochy). Umowa zawierała szczególną klauzulę określającą zasady dostosowania uzgodnionej ceny, które ustanawiały odstępstwo od art. 1664 kodeksu cywilnego.

- 10 W trakcie realizacji tego zamówienia skarżące w postępowaniu głównym zwróciły się do RFI, w szczególności na podstawie art. 115 dekretu ustawodawczego nr 163/2006, o dostosowanie wcześniej uzgodnionej ceny za wykonanie umowy w celu uwzględnienia wzrostu kosztów umowy wynikających ze wzrostu kosztów dotyczących pracowników. Decyzją z dnia 22 lutego 2012 r. RFI oddaliło ów wniosek.
- 11 Skarżące w postępowaniu głównym wniosły do Tribunale amministrativo regionale per la Sardegna (regionalnego sądu administracyjnego dla Sardynii, Włochy) skargę o stwierdzenie nieważności tej decyzji oddalającej.
- 12 Wyrokiem z dnia 11 czerwca 2014 r. Tribunale amministrativo regionale per la Sardegna (regionalny sąd administracyjny dla Sardynii) oddalił tę skargę. Sąd ten uznał, że art. 115 dekretu ustawodawczego nr 163/2006 nie ma zastosowania do umów dotyczących sektorów specjalnych, takich jak zamówienie rozpatrywane w postępowaniu głównym. Wspomniany sąd uznał bowiem, że usługi sprzątania dworców, obiektów, biur i warsztatów są usługami pomocniczymi wobec głównej działalności mającej na celu dostawę lub obsługę sieci transportu kolejowego, która wchodzi w zakres sektorów specjalnych. Sąd ten dodał, że nie ma potrzeby dokonywania dostosowania ceny na podstawie art. 1664 kodeksu cywilnego, ponieważ strony w postępowaniu głównym skorzystały z przysługującej im na mocy tego artykułu możliwości odstąpienia od stosowania tego przepisu w drodze włączenia do zawartej pomiędzy nimi umowy klauzuli ograniczającej dostosowanie ceny.
- 13 Skarżące w postępowaniu głównym zaskarżyły ten wyrok do sądu odsyłającego, podnosząc, w ramach zarzutów pierwszego i drugiego, że art. 115 dekretu ustawodawczego nr 163/2006 lub też art. 1664 kodeksu cywilnego miał – wbrew temu, co orzekł Tribunale amministrativo regionale per la Sardegna (regionalny sąd administracyjny dla Sardynii) – zastosowanie do rozpatrywanego w postępowaniu głównym zamówienia. Ponadto skarżące w postępowaniu głównym zakwestionowały zgodność z prawem Unii w szczególności art. 115, 206, 210 i 217 dekretu ustawodawczego nr 163/2006, podnosząc, że przepisy te, jako że zmierzają do wykluczenia dostosowania cen w sektorze transportu, a konkretnie dostosowania cen w umowach o sprzątnięcie w ramach tego sektora, są niezgodne w szczególności z art. 3 ust. 3 TUE, art. 26, 101 i nast. TFUE oraz z dyrektywą 2004/17. Ich zdaniem rzezone przepisy krajowe przewidują nieuzasadnione i nadmierne wymogi w stosunku do uregulowań Unii. Owe przepisy mogą również stawiać przedsiębiorstwo, któremu udzielono zamówienia na świadczenie usług sprzątnięcia, na podrzędnej i słabszej w stosunku do przedsiębiorstwa, które świadczy główne usługi, pozycji, co prowadzi do nieuzasadnionego i nieproporcjonalnego braku równowagi stron umowy, a w ostateczności do zmiany zasad funkcjonowania rynku. Wreszcie, zdaniem skarżących w postępowaniu głównym, w przypadku gdyby wykluczenie dostosowania cen w umowach zawieranych w sektorach specjalnych wynikało bezpośrednio z dyrektywy 2004/17, to dyrektywa ta byłaby nieważna.
- 14 Skarżące w postępowaniu głównym zwróciły się do sądu odsyłającego o skierowanie do Trybunału pytań prejudycjalnych zmierzających do ustalenia, czy prawo Unii stoi na przeszkodzie przepisom krajowym rozpatrywanym w postępowaniu głównym, a także o zbadanie ważności dyrektywy 2004/17.

- 15 W powyższych okolicznościach postanowieniem z dnia 24 listopada 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 24 marca 2017 r., sąd odsyłający postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy zgodna z prawem Unii (w szczególności z art. 3 ust. 3 TUE, art. 26, 56–58 i 101 TFUE, art. 16 [karty] i dyrektywą 2004/17) jest wykładnia prawa krajowego, która wyklucza dostosowanie cen w umowach dotyczących [...] sektorów specjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem umów, których przedmiot jest odmienny od tych, do których odnosi się ta sama dyrektywa, lecz z nimi funkcjonalnie powiązanych?
  - 2) Czy dyrektywa 2004/17 (w przypadku uznania, że wykluczenie dostosowania cen we wszystkich umowach zawartych i stosowanych w ramach [...] sektorów specjalnych wynika z niej bezpośrednio) jest zgodna z zasadami Unii Europejskiej (w szczególności z art. 3 ust. 1 TUE, art. 26, 56–58 i 101 TFUE oraz art. 16 [karty]) »z powodu niesprawiedliwości, braku proporcjonalności, zaburzenia równowagi umownej, a zatem zasad skutecznie funkcjonującego rynku«?».
- 16 Wyrokiem z dnia 19 kwietnia 2018 r., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi (C-152/17, EU:C:2018:264), Trybunał odpowiedział na pytanie pierwsze, iż dyrektywę 2004/17 i ogólne zasady, na których się ona opiera, należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie przepisom prawa krajowego, które nie przewidują okresowego dostosowania cen po udzieleniu zamówień należących do objętych tą dyrektywą sektorów.
- 17 W wyroku tym Trybunał uznał również, że pytanie pierwsze jest niedopuszczalne w zakresie, w jakim dotyczy wykładni art. 3 ust. 3 TUE, art. 26, 57, 58 i 101 TFUE, a także tych aspektów art. 56 TFUE, które nie dotyczą zasady równości i niedyskryminacji, jak również obowiązku przejrzystości, który ów traktat ustanawia w dziedzinie swobody świadczenia usług, ze względu na to, że postanowienie odsyłające z dnia 24 listopada 2016 r. nie zawierało wyjaśnień co do znaczenia wykładni tych przepisów dla rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym, a zatem nie było zgodne z wymogami zawartymi w art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem.
- 18 Ponadto, co się tyczy wykładni art. 16 karty, Trybunał stwierdził, że nie można uznać, iż rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy dekretu ustawodawczego nr 163/2006 w zakresie, w jakim nie przewidują okresowego dostosowania cen zamówień należących do określonych w dyrektywie 2004/17 sektorów, wdrażają prawo Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 karty.
- 19 Trybunał uznał, że z uwagi na odpowiedź udzieloną na pytanie pierwsze pytanie drugie ma charakter hipotetyczny i w związku z tym jest niedopuszczalne.
- 20 Po ogłoszeniu wyroku z dnia 19 kwietnia 2018 r., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi (C-152/17, EU:C:2018:264), sąd odsyłający przeprowadził w dniu 14 listopada 2018 r. rozprawę jawną. W piśmie procesowym z dnia 28 października 2018 r., złożonym na potrzeby tej rozprawy, skarżące w postępowaniu głównym zwróciły się do Trybunału z nowymi pytaniami prejudycjalnymi zmierzającymi do ustalenia, czy art. 2 i 3 TUE, art. 4 ust. 2, art. 9, 26, 34, art. 101 ust. 1 lit. e), art. 106, 151–153 i 156 TFUE, art. 16 i 28 karty, Europejska karta społeczna i karta praw socjalnych stoją na przeszkodzie rozpatrywanym w postępowaniu głównym przepisom krajowym.

- 21 Sąd odsyłający zauważa, że na niektóre z tych pytań udzielono już odpowiedzi w wyroku z dnia 19 kwietnia 2018 r., *Conorzio Italian Management i Catania Multiservizi* (C-152/17, EU:C:2018:264), podczas gdy inne zostały podniesione po raz pierwszy przez skarżące w postępowaniu głównym. Sąd ten uważa, że z orzecznictwa Trybunału wynika, iż jest on w tych okolicznościach zobowiązany do ponownego zwrócenia się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, ponieważ nie istnieje żaden środek zaskarżenia orzeczenia tego sądu i podniesione zostało przed nim pytanie dotyczące wykładni prawa Unii.
- 22 Jednakże wspomniany sąd uważa, że należy najpierw zwrócić się do Trybunału z pytaniem, czy odesłanie prejudycjalne jest obligatoryjne w sytuacji, gdy strona postępowania podnosi przed sądem krajowym orzekającym w ostatniej instancji pytanie dotyczące zgodności prawa krajowego z prawem Unii, a w szczególności czy taki sąd może uznać, że jest zwolniony z obowiązku wystąpienia z odesłaniem prejudycjalnym, jeżeli pytanie to nie zostało przedstawione przez stronę w piśmie wszczynającym postępowanie, lecz na późniejszym etapie, w szczególności po skierowaniu sprawy po raz pierwszy na naradę lub po tym, jak sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji wystąpił już w tej sprawie z pierwszym odesłaniem prejudycjalnym.
- 23 Ponadto sąd odsyłający uważa, że przedstawiona przez stronę skarżącą na zaawansowanym etapie postępowania propozycja mająca na celu wystąpienie przez odnośny sąd do Trybunału z odesłaniem prejudycjalnym w przedmiocie wykładni przepisów prawa Unii, na które to owa strona nie powołała się w chwili wniesienia odwołania, byłaby sprzeczna z ustanowionym przez przepisy krajowe „systemem przeszkód nierozzerwalnie związanych z postępowaniem”, ponieważ taka propozycja skutkowałaby zmianą przedmiotu sporu, który to jest ograniczony przez zarzuty skargi lub zastrzeżenia podniesione przez strony postępowania.
- 24 Ponadto zdaniem sądu odsyłającego „kaskadowe” zwracanie się do Trybunału z pytaniami prejudycjalnymi mogłoby prowadzić do ewentualnych nadużyć proceduralnych i groziłoby pozbawieniem skuteczności prawa do ochrony sądowej oraz zasady szybkiego i skutecznego rozstrzygnięcia sporu.
- 25 W powyższych okolicznościach Consiglio di Stato (rada stanu, Włochy) postanowiła zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy zgodnie z art. 267 TFUE sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu, jest zasadniczo zobowiązany zwrócić się z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w przedmiocie interpretacji prawa Unii nawet w przypadkach, w których pytanie to zostało mu przedstawione przez jedną ze stron postępowania po złożeniu przez nią pierwotnego pisma procesowego, za pomocą którego wdała się w spór, lub także po skierowaniu sprawy po raz pierwszy na naradę, albo nawet po tym, jak wystąpiono już do Trybunału z pierwszym odesłaniem prejudycjalnym?
- 2) [...] Czy [...] przepisy art. 115, 206 i 217 [dekretu ustawodawczego nr 163/2006], zgodnie z wykładnią nadaną im w orzecznictwie administracyjnym, w zakresie, w jakim wykluczają dostosowanie cen w umowach dotyczących [...] sektorów specjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem umów, których przedmiot jest odmienny od tych, do których odnosi się dyrektywa [2004/17], lecz funkcjonalnie z nimi powiązanych, są zgodne z prawem Unii, w szczególności z art. 4 ust. 2, art. 9, art. 101 ust. 1 lit. e), art. 106, 151–153 i art. 156 TFUE, Europejską kartą społeczną oraz [kartą praw socjalnych], o któr[ych] mowa w art. 151 TFUE, art. 2 i 3 TUE, oraz z art. 28 karty?

- 3) [...] Czy [...] przepisy art. 115, 206 i 217 [dekretu ustawodawczego nr 163/2006], zgodnie z wykładnią nadaną im w orzecznictwie administracyjnym, w zakresie, w jakim wykluczają dostosowanie cen w umowach dotyczących [...] sektorów specjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem umów, których przedmiot jest odmienny od tych, do których odnosi się dyrektywa [2004/17], lecz funkcjonalnie z nimi powiązanych, są zgodne z prawem Unii (w szczególności z art. 28 [karty], ustanowioną w art. 26 i 34 TFUE zasadą równego traktowania oraz zasadą swobody prowadzenia działalności gospodarczej zagwarantowaną w art. 16 [karty])?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 26 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 267 TFUE należy interpretować w ten sposób, że sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, jest zwolniony z przewidzianego w akapicie trzecim tego artykułu obowiązku zwrócenia się do Trybunału z pytaniem dotyczącym wykładni prawa Unii, w sytuacji gdy pytanie to zostało mu przedłożone przez stronę na zaawansowanym etapie postępowania, po skierowaniu sprawy po raz pierwszy na naradę lub po tym, jak sąd krajowy wystąpił już w tej sprawie z pierwszym odesłaniem prejudycjalnym.
- 27 W tym względzie należy przypomnieć, że procedura odesłania prejudycjalnego przewidziana w art. 267 TFUE, która jest kluczowym elementem systemu sądowniczego wprowadzonego w traktatach, ustanawia dialog między Trybunałem a sądami państw członkowskich, mając na celu zapewnienie jednolitej wykładni prawa Unii, umożliwiając tym samym zapewnienie jego spójności, pełnej skuteczności i autonomii oraz, wreszcie, odrębnego charakteru prawa ustanowionego w traktatach [zob. podobnie opinia 2/13 (przystąpienie Unii do EKPC) z dnia 18 grudnia 2014 r., EU:C:2014:2454, pkt 176 i przytoczone tam orzecznictwo; a także wyrok z dnia 6 marca 2018 r., Achmea, C-284/16, EU:C:2018:158, pkt 37].
- 28 Ustanowiony w tym przepisie mechanizm trybu prejudycjalnego ma bowiem na celu zapewnienie, aby w każdych okolicznościach prawo Unii miało ten sam skutek we wszystkich państwach członkowskich, a tym samym zapobieżenie rozbieżnościom w wykładni tego prawa, które ma być stosowane przez sądy krajowe, i służy zapewnieniu takiego stosowania, stwarzając sądowi krajowemu możliwość wyeliminowania trudności związanych z wymogiem nadania prawu Unii pełnej skuteczności w ramach systemów sądownicznych państw członkowskich. Tym samym sądy krajowe mają jak najszerze uznanie, a nawet obowiązek, jeśli chodzi o wystąpienie do Trybunału, gdy uznają, że w zawisłej przed nimi sprawie pojawiły się pytania związane z wykładnią lub z oceną ważności przepisów prawa Unii, wymagające rozstrzygnięcia z ich strony [zob. podobnie opinia 1/09 (porozumienie ustanawiające jednolity system rozstrzygania sporów patentowych) z dnia 8 marca 2011 r., EU:C:2011:123, pkt 83 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 29 Wprowadzony w art. 267 TFUE system ustanawia w związku z tym bezpośrednią współpracę między Trybunałem a sądami krajowymi, w ramach której te ostatnie ściśle uczestniczą w prawidłowym stosowaniu i jednolitej wykładni prawa Unii, a także w zapewnieniu ochrony prawom przyznanym przez ten porządek prawny jednostkom [zob. podobnie opinia 1/09 (porozumienie ustanawiające jednolity system rozstrzygania sporów patentowych) z dnia 8 marca 2011 r., EU:C:2011:123, pkt 84].

- 30 W ramach tej współpracy Trybunał przedstawia sądom krajowym, w ramach ich odpowiedzialności za stosowanie prawa Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 6 października 1982 r., *Cilfit i in.*, 283/81, EU:C:1982:335, pkt 7), niezbędną dla rozstrzygnięcia zawisłych przed nimi sporów wykładnię prawa Unii (zob. podobnie wyroki: z dnia 9 września 2015 r., *Ferreira da Silva e Brito i in.*, C-160/14, EU:C:2015:565, pkt 37; a także z dnia 5 grudnia 2017 r., *M.A.S. i M.B.*, C-42/17, EU:C:2017:936, pkt 23).
- 31 Z powyższego wynika, że funkcje powierzone odpowiednio sądom krajowym i Trybunałowi są kluczowe dla zachowania samej istoty prawa ustanowionego przez traktaty [opinia 1/09 (porozumienie ustanawiające jednolity system rozstrzygania sporów patentowych) z dnia 8 marca 2011 r., EU:C:2011:123, pkt 85].
- 32 Ponadto należy przypomnieć, że jeżeli nie istnieje żaden środek zaskarżenia wyroku sądu krajowego, to sąd ten jest co do zasady zobowiązany wystąpić do Trybunału zgodnie z art. 267 akapit trzeci TFUE, w sytuacji gdy podniesione zostało przed nim pytanie dotyczące wykładni prawa Unii (wyrok z dnia 15 marca 2017 r., *Aquino*, C-3/16, EU:C:2017:209, pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 33 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, może zostać zwolniony z tego obowiązku wyłącznie w przypadku, gdy stwierdzi, że podniesione pytanie nie jest istotne dla sprawy lub że dany przepis prawa Unii stanowił już przedmiot wykładni Trybunału, albo że prawidłowa wykładnia prawa Unii jest na tyle oczywista, że nie pozostawia ona miejsca na jakiegokolwiek racjonalne wątpliwości [zob. podobnie wyroki: z dnia 6 października 1982 r., *Cilfit i in.*, 283/81, EU:C:1982:335, pkt 21; z dnia 15 września 2005 r., *Intermodal Transports*, C-495/03, EU:C:2005:552, pkt 33; a także z dnia 4 października 2018 r., *Komisja/Francja (zaliczka na poczet podatku od dochodów kapitałowych)*, C-416/17, EU:C:2018:811, pkt 110].
- 34 W tym względzie należy w pierwszej kolejności przypomnieć, że ze związku między akapitami drugim i trzecim art. 267 TFUE wynika, że sądy, o których mowa w akapicie trzecim tego przepisu, korzystają z tego samego co wszystkie inne sądy krajowe prawa do oceny, czy do wydania przez nie orzeczenia niezbędne jest rozstrzygnięcie w kwestii dotyczącej prawa Unii. Wobec tego sądy te nie są zobowiązane do przedkładania podniesionego przed nimi pytania dotyczącego wykładni prawa Unii, jeżeli pytanie nie jest istotne dla sprawy, to jest w przypadku, gdy odpowiedź na pytanie, jakakolwiek by ona była, nie mogłaby mieć żadnego wpływu na rozstrzygnięcie sporu (wyroki: z dnia 6 października 1982 r., *Cilfit i in.*, 283/81, EU:C:1982:335, pkt 10; z dnia 18 lipca 2013 r., *Consiglio Nazionale dei Geologi*, C-136/12, EU:C:2013:489, pkt 26; a także z dnia 15 marca 2017 r., *Aquino*, C-3/16, EU:C:2017:209, pkt 43).
- 35 W ramach postępowania, o którym mowa w art. 267 TFUE, opartego na wyraźnym rozdziale zadań sądów krajowych i Trybunału, ocena stanu faktycznego sprawy oraz wykładnia i zastosowanie prawa krajowego należą bowiem wyłącznie do sądu krajowego. Wyłącznie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za wydanie przyszłego wyroku, należy, przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy, zarówno ocena, czy do wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia prejudycjalnego, jak i ocena znaczenia pytań, które zadaje Trybunałowi (wyroki: z dnia 26 maja 2011 r., *Stichting Natuur en Milieu i in.*, od C-165/09 do C-167/09, EU:C:2011:348, pkt 47 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 9 września 2015 r., *X i van Dijk*, C-72/14 i C-197/14, EU:C:2015:564, pkt 57; a także z dnia 12 maja 2021 r., *Altenrhein Luftfahrt*, C-70/20, EU:C:2021:379, pkt 25).

- 36 W drugiej kolejności należy przypomnieć, że moc wykładni dokonanej przez Trybunał na podstawie art. 267 TFUE może jednak pozbawić obowiązek przewidziany w art. 267 akapit trzeci TFUE jego celowości i tym samym treści, w szczególności w sytuacji gdy podniesione pytanie jest rzeczywiście identyczne z pytaniem, które stanowiło już przedmiot orzeczenia wydanego w trybie prejudycjalnym w podobnym przypadku lub, a fortiori, w tym samym postępowaniu krajowym, albo też w sytuacji gdy utrwalone orzecznictwo Trybunału rozstrzyga sporną kwestię prawną – niezależnie od rodzaju postępowań, które dały początek temu orzecznictwu – nawet jeśli sporne pytania nie są całkowicie identyczne (zob. podobnie wyroki: z dnia 27 marca 1963 r., *Da Costa i in.*, od 28/62 do 30/62, EU:C:1963:6, s. 75, 76; z dnia 6 października 1982 r., *Cilfit i in.*, 283/81, EU:C:1982:335, pkt 13, 14; z dnia 4 listopada 1997 r., *Parfums Christian Dior*, C-337/95, EU:C:1997:517, pkt 29; z dnia 2 kwietnia 2009 r., *Pedro IV Servicios*, C-260/07, EU:C:2009:215, pkt 36).
- 37 Należy jednak przypomnieć, że nawet w wypadku istnienia orzecznictwa Trybunału, w którym rozstrzygnięto rozpatrywaną kwestię prawną, sądy krajowe mają jak najszersze uprawnienie do wystąpienia do Trybunału, jeśli uważają to za stosowne, a okoliczność, że przepisy, o których wykładnię wniesiono, były już interpretowane przez Trybunał, nie powoduje, by Trybunał nie był właściwy w kwestii wydania nowego orzeczenia (wyroki: z dnia 17 lipca 2014 r., *Torresi*, C-58/13 i C-59/13, EU:C:2014:2088, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 3 marca 2020 r., *Tesco-Global Áruházak*, C-323/18, EU:C:2020:140, pkt 46).
- 38 Podobnie skutek wiążący orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie stanowi przeszkody w tym, aby sąd krajowy, do którego ten wyrok został skierowany, mógł uznać za konieczne ponowne zwrócenie się do Trybunału przed rozstrzygnięciem zawisłego przed nim sporu (wyrok z dnia 6 marca 2003 r., *Kaba*, C-466/00, EU:C:2003:127, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo). Takie odesłanie jest wiążące dla sądu orzekającego w ostatniej instancji, gdy napotyka on na trudności w zrozumieniu zakresu wyroku Trybunału.
- 39 W trzeciej kolejności należy przypomnieć, że poza sytuacjami przywołanymi w pkt 36 niniejszego wyroku z orzecznictwa Trybunału wynika, że sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, może również powstrzymać się od przedłożenia Trybunałowi pytania dotyczącego wykładni prawa Unii i rozstrzygnąć je na własną odpowiedzialność, jeżeli prawidłowa wykładnia prawa Unii jest na tyle oczywista, że nie pozostawia ona miejsca na jakiegokolwiek racjonalne wątpliwości (zob. podobnie wyroki: z dnia 6 października 1982 r., *Cilfit i in.*, 283/81, EU:C:1982:335, pkt 16, 21; a także z dnia 9 września 2015 r., *Ferreira da Silva e Brito i in.*, C-160/14, EU:C:2015:565, pkt 38).
- 40 Zanim sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji stwierdzi brak racjonalnych wątpliwości co do prawidłowej wykładni prawa Unii, musi on być on przekonany, że taka sama oczywistość zachodziłaby również w opinii orzekających w ostatniej instancji innych sądów państw członkowskich i Trybunału (zob. podobnie wyroki: z dnia 6 października 1982 r., *Cilfit i in.*, 283/81, EU:C:1982:335, pkt 16; z dnia 15 września 2005 r., *Intermodal Transports*, C-495/03, EU:C:2005:552, pkt 39; z dnia 9 września 2015 r., *Ferreira da Silva e Brito i in.*, C-160/14, EU:C:2015:565, pkt 42; a także z dnia 28 lipca 2016 r., *Association France Nature Environnement*, C-379/15, EU:C:2016:603, pkt 48).
- 41 Ponadto istnienie takiej ewentualności, o której mowa w pkt 39 niniejszego wyroku, należy oceniać z uwzględnieniem cech charakterystycznych prawa Unii i szczególnych trudności, jakie sprawia jego wykładnia, oraz niebezpieczeństwa rozbieżności w orzecznictwie wewnątrz Unii

(wyroki: z dnia 6 października 1982 r., Cilfit i in., 283/81, EU:C:1982:335, pkt 17; z dnia 9 września 2015 r., Ferreira da Silva e Brito i in., C-160/14, EU:C:2015:565, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 42 Należy przede wszystkim uwzględnić fakt, że teksty prawa Unii są zredagowane w wielu językach i że poszczególne wersje językowe są na równi autentyczne (wyrok z dnia 6 października 1982 r., Cilfit i in., 283/81, EU:C:1982:335, pkt 18).
- 43 Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem Trybunału sformułowania użytego w jednej z wersji językowych przepisu prawa Unii nie można traktować jako jedynej podstawy jego wykładni lub przyznawać mu w tym zakresie pierwszeństwa względem innych wersji językowych, ponieważ przepisy prawa Unii należy interpretować i stosować w sposób jednolity w świetle wersji sporządzonych we wszystkich językach Unii (zob. w szczególności wyrok z dnia 24 marca 2021 r., A, C-950/19, EU:C:2021:230, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 44 Chociaż sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji nie może być zobowiązany w tym względzie do zbadania każdej z wersji językowych rozpatrywanego przepisu Unii, to jednak powinien on uwzględnić rozbieżności między wersjami językowymi tego przepisu, o których posiada on wiedzę, w szczególności gdy wskazane przez strony rozbieżności zostały potwierdzone.
- 45 Następnie należy zauważyć, że prawo Unii stosuje właściwą sobie terminologię, zaś autonomiczne pojęcia nie mają koniecznie tej samej treści co odpowiadające im pojęcia w prawie krajowym (zob. podobnie wyrok z dnia 6 października 1982 r., Cilfit i in., 283/81, EU:C:1982:335, pkt 19).
- 46 Wreszcie, każdy przepis prawa Unii należy ujmować we właściwym mu kontekście i interpretować w świetle wszystkich przepisów tego prawa, jego celów i stanu rozwoju w czasie, gdy dany przepis ma zostać zastosowany (wyroki: z dnia 6 października 1982 r., Cilfit i in., 283/81, EU:C:1982:335, pkt 20; a także z dnia 28 lipca 2016 r., Association France Nature Environnement, C-379/15, EU:C:2016:603, pkt 49).
- 47 Tak więc tylko wtedy, gdy za pomocą kryteriów interpretacyjnych wspomnianych w pkt 40–46 niniejszego wyroku sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji stwierdzi brak okoliczności, które mogą budzić racjonalne wątpliwości co do prawidłowej wykładni prawa Unii, sąd ten będzie mógł powstrzymać się od przedłożenia Trybunałowi pytania dotyczącego wykładni prawa Unii i rozstrzygnąć je na własną odpowiedzialność.
- 48 Niemniej jednak sama możliwość dokonania jednej lub kilku odmiennych interpretacji przepisu prawa Unii, jeżeli żadna z nich nie wydaje się wystarczająco wiarygodna dla danego sądu krajowego, w szczególności w świetle kontekstu i celu tego przepisu, a także systemu prawnego, w który się on wpisuje, nie wystarcza do uznania, że istnieją racjonalne wątpliwości co do prawidłowej wykładni tego przepisu.
- 49 Jednakże w sytuacji gdy sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji ma świadomość istnienia rozbieżnych linii orzeczniczych – w ramach sądów państwa członkowskiego lub między sądami różnych państw członkowskich – dotyczących wykładni przepisu prawa Unii mającego zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym, sąd ten, dokonując oceny dotyczącej ewentualnego braku racjonalnych wątpliwości co do prawidłowej wykładni rozpatrywanego przepisu prawa Unii, powinien zachować szczególną uwagę oraz uwzględnić w szczególności cel, do którego zmierza postępowanie prejudycjalne, jakim jest zapewnienie jednolitej wykładni prawa Unii.

- 50 W czwartej kolejności należy zauważyć, że sądy krajowe, których orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, powinny ocenić na własną odpowiedzialność, w sposób niezależny i z wymaganą uwagą, czy mają do czynienia z jedną z sytuacji umożliwiających im powstrzymanie się od przedłożenia Trybunałowi pytania dotyczącego wykładni prawa Unii, które zostało przed nimi podniesione (zob. podobnie wyroki: z dnia 15 września 2005 r., *Intermodal Transports*, C-495/03, EU:C:2005:552, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 9 września 2015 r., *Ferreira da Silva e Brito i in.*, C-160/14, EU:C:2015:565, pkt 40; a także z dnia 9 września 2015 r., *X i van Dijk*, C-72/14 i C-197/14, EU:C:2015:564, pkt 58, 59).
- 51 W tym względzie z systemu ustanowionego w art. 267 TFUE w związku z art. 47 akapit drugi karty wynika, że w przypadku gdy sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego z uwagi na to, iż znajduje się on w jednej z trzech sytuacji, o których mowa w pkt 33 niniejszego wyroku, jest zwolniony z obowiązku zwrócenia się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym przewidzianego w art. 267 akapit trzeci TFUE, uzasadnienie wydanego przez niego orzeczenia powinno wskazywać, że podniesione przed nim pytanie dotyczące prawa Unii nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sporu albo że wykładnia odnośnego przepisu prawa Unii znajduje oparcie w orzecznictwie Trybunału, lub też, w braku takiego orzecznictwa, że wykładnia prawa Unii jest dla sądu orzekającego w ostatniej instancji tak oczywista, iż nie pozostawia ona miejsca na jakiegokolwiek racjonalne wątpliwości.
- 52 Wreszcie, należy jeszcze zbadać, czy sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji jest zwolniony z przewidzianego w art. 267 akapit trzeci TFUE obowiązku zwrócenia się do Trybunału z pytaniem dotyczącym wykładni prawa Unii, gdy jedna ze stron postępowania zaproponowała, aby sąd ten wystąpił z odesłaniem prejudycjalnym na zaawansowanym etapie tego postępowania, w szczególności po tym, jak sąd wystąpił do Trybunału z pierwszym odesłaniem prejudycjalnym, co nastąpiło ponadto na wniosek tej strony.
- 53 W tym względzie należy przypomnieć, że system bezpośredniej współpracy między Trybunałem a sądami krajowymi, ustanowiony w art. 267 TFUE, nie ma nic wspólnego z jakąkolwiek inicjatywą stron (zob. podobnie wyroki: z dnia 18 lipca 2013 r., *Consiglio Nazionale dei Geologi*, C-136/12, EU:C:2013:489, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 3 czerwca 2021 r., *Bankia*, C-910/19, EU:C:2021:433, pkt 22). Strony te nie mogą pozbawiać sądów krajowych niezależnego wykonywania uprawnień, o których mowa w pkt 50 niniejszego wyroku, w szczególności poprzez zobowiązanie ich do wystąpienia z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (zob. podobnie wyrok z dnia 22 listopada 1978 r., *Mattheus*, 93/78, EU:C:1978:206, pkt 5).
- 54 System ustanowiony w art. 267 TFUE nie stanowi zatem środka zaskarżenia dostępnego dla stron sporu zawisłego przed sądem krajowym. Utrzymywanie przez stronę, że spór dotyczy kwestii wykładni prawa Unii, nie wystarcza zatem, aby dany sąd musiał uznać, iż jest to pytanie podniesione zgodnie z art. 267 TFUE (wyrok z dnia 6 października 1982 r., *Cilfit i in.*, 283/81, EU:C:1982:335, pkt 9).
- 55 Z powyższego wynika, że ustalenie i sformułowanie pytań, jakie mają być przedstawione Trybunałowi, należy do sądu krajowego, zaś stronom postępowania głównego nie przysługuje uprawnienie do dokonywania zmian w treści tych pytań (zob. podobnie wyrok z dnia 18 lipca 2013 r., *Consiglio Nazionale dei Geologi*, C-136/12, EU:C:2013:489, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 56 Ponadto wyłącznie do sądu krajowego należy ocena, na którym etapie postępowania należy skierować pytanie prejudycjalne do Trybunału (zob. podobnie wyrok z dnia 17 lipca 2008 r., Coleman, C-303/06, EU:C:2008:415, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo), przy czym jednak Trybunał nie jest właściwy do rozpoznania odesłania prejudycjalnego, jeśli w momencie jego dokonania postępowanie przed sądem krajowym jest już zakończone (wyrok z dnia 13 kwietnia 2000 r., Lehtonen i Castors Braine, C-176/96, EU:C:2000:201, pkt 19).
- 57 Z powyższych rozważań wynika, że jeżeli sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, ma do czynienia z jedną z sytuacji, o których mowa w pkt 33 niniejszego wyroku, to nie jest on zobowiązany wystąpić do Trybunału zgodnie z art. 267 akapit trzeci TFUE, nawet gdy pytanie dotyczące wykładni prawa Unii zostało podniesione przed nim przez jedną ze stron postępowania.
- 58 Z rozważań przedstawionych w pkt 32 i 33 niniejszego wyroku wynika natomiast, że jeżeli sąd ten stwierdzi, iż nie ma do czynienia z jedną z owych sytuacji, art. 267 akapit trzeci TFUE nakłada na niego obowiązek przedstawienia Trybunałowi wszelkiego pytania dotyczącego wykładni prawa Unii, jakie zostało przed nim podniesione.
- 59 Okoliczność, że wspomniany sąd zwrócił się już do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w ramach tej samej sprawy krajowej, nie podważa tego obowiązku, jeżeli po wydaniu orzeczenia przez Trybunał nadal istnieje pytanie dotyczące wykładni prawa Unii, na które udzielenie odpowiedzi jest niezbędne dla rozstrzygnięcia sporu.
- 60 Sąd odsyłający odnosi się jednak do krajowych przepisów proceduralnych, zgodnie z którymi nowe pytanie dotyczące wykładni prawa Unii podniesione przez jedną ze stron w ramach sporu w postępowaniu głównym po wniesieniu środka zaskarżenia jest niedopuszczalne, ponieważ powodowałoby ono zmianę przedmiotu sporu, w szczególności gdy ma ono miejsce po tym, gdy wystąpiono już z pierwszym odesłaniem prejudycjalnym.
- 61 W tym względzie należy przypomnieć, że sąd orzekający w ostatniej instancji może powstrzymać się od zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału z właściwych dla postępowania przed tym sądem względów powodujących niedopuszczalność, z zastrzeżeniem poszanowania zasad równoważności i skuteczności (zob. podobnie wyroki: z dnia 14 grudnia 1995 r., van Schijndel i van Veen, C-430/93 i C-431/93, EU:C:1995:441, pkt 17; z dnia 15 marca 2017 r., Aquino, C-3/16, EU:C:2017:209, pkt 56).
- 62 Zasada równoważności wymaga, by całość uregulowań dotyczących środka prawnego znajdowała zastosowanie jednakowo do środków prawnych opartych na naruszeniu prawa Unii oraz podobnych środków opartych na naruszeniu prawa wewnętrznego (wyrok z dnia 15 marca 2017 r., Aquino, C-3/16, EU:C:2017:209, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 63 Co się tyczy zasady skuteczności, krajowe przepisy proceduralne nie powinny czynić wykonywania przyznanych przez porządek prawny Unii uprawnień praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym. W związku z tym należy uwzględnić miejsce tych przepisów w całym postępowaniu, tryb tego postępowania i jego szczególne cechy przed różnymi sądami krajowymi. W tej perspektywie należy uwzględnić w razie potrzeby zasady leżące u podstaw krajowego systemu prawnego, takie jak zasada prawa do obrony, zasada pewności prawa i zasada prawidłowego przebiegu postępowania (wyrok z dnia 15 marca 2017 r., Aquino, C-3/16, EU:C:2017:209, pkt 52, 53 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 64 Trybunał orzekł zatem, że krajowe przepisy proceduralne, zgodnie z którymi przedmiot sporu ustala się na podstawie zarzutów środka zaskarżenia podniesionych w chwili jego wniesienia, są zgodne z zasadą skuteczności, o ile zapewniają prawidłowy przebieg postępowania, w szczególności zapobiegając powstawaniu opóźnień wynikających z konieczności rozpatrzenia nowych zarzutów (zob. podobnie wyroki: z dnia 14 grudnia 1995 r., van Schijndel i van Veen, C-430/93 i C-431/93, EU:C:1995:441, pkt 21).
- 65 W wypadku gdy zgodnie z przepisami proceduralnymi danego państwa członkowskiego należy stwierdzić niedopuszczalność zarzutów podniesionych przed sądem wskazanym w art. 267 akapit trzeci TFUE, skierowanie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie może zostać uznane za niezbędne i właściwe, aby sąd ten mógł wydać orzeczenie (wyrok z dnia 15 marca 2017 r., Aquino, C-3/16, EU:C:2017:209, pkt 44).
- 66 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, iż art. 267 TFUE należy interpretować w ten sposób, że sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, ma obowiązek skierowania do Trybunału podniesionego przed nim pytania dotyczącego wykładni prawa Unii, chyba że stwierdzi, iż pytanie to nie jest istotne dla sprawy lub że dany przepis prawa Unii stanowił już przedmiot wykładni Trybunału, albo że prawidłowa wykładnia prawa Unii jest na tyle oczywista, że nie pozostawia ona miejsca na jakiegokolwiek racjonalne wątpliwości. Istnienie takiej ewentualności należy oceniać z uwzględnieniem cech charakterystycznych prawa Unii i szczególnych trudności, jakie sprawia jego wykładnia, oraz niebezpieczeństwa rozbieżności w orzecznictwie wewnątrz Unii. Sąd ten nie może być zwolniony z tego obowiązku tylko z tego powodu, że zwrócił się już do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w tej samej sprawie krajowej. Jednakże wspomniany sąd może powstrzymać się od zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału z właściwych dla postępowania przed tym sądem względów powodujących niedopuszczalność, z zastrzeżeniem poszanowania zasad równowagi i skuteczności.

W przedmiocie pytań drugiego i trzeciego

- 67 Poprzez pytania drugie i trzecie, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 2 i 3 TUE, art. 4 ust. 2, art. 9, 26, 34, art. 101 ust. 1 lit. e), a także art. 106, 151–153 i 156 TFUE, art. 16 i 28 karty, Europejską kartę społeczną i kartę praw socjalnych należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie przepisom prawa krajowego, które nie przewidują okresowego dostosowania cen po udzieleniu zamówień należących do sektorów objętych dyrektywą 2004/17.
- 68 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału w ramach współpracy między Trybunałem a sądami krajowymi konieczność udzielenia wykładni prawa Unii, która będzie użyteczna dla sądu krajowego, wymaga, aby sąd krajowy skrupulatnie przestrzegał wymogów dotyczących treści wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, które są wyraźnie określone w art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem i które powinny być sądowi odsyłającemu znane (wyrok z dnia 19 kwietnia 2018 r., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi, C-152/17, EU:C:2018:264, pkt 21 i przytoczone tam orzecznictwo). Wymogi te zostały także przypomniane w zaleceniach Trybunału dla sądów krajowych dotyczących składania wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (Dz.U. 2019, C 380, s. 1).

- 69 Jest zatem niezbędne, jak stanowi art. 94 lit. c) regulaminu postępowania, by wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zawierał omówienie powodów, dla których sąd odsyłający rozpatruje kwestię wykładni lub ważności określonych przepisów prawa Unii, jak również związku, jaki dostrzega on między tymi przepisami a uregulowaniami krajowymi, które znajdują zastosowanie w postępowaniu głównym (zob. podobnie wyrok z dnia 19 kwietnia 2018 r., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi, C-152/17, EU:C:2018:264, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 70 W niniejszym przypadku należy stwierdzić, że w niniejszym wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający nie usunął luki prawnej, na którą wskazał Trybunał w pkt 23 wyroku z dnia 19 kwietnia 2018 r., Consorzio Italian Management i Catania Multiservizi (C-152/17, EU:C:2018:264), w zakresie, w jakim z naruszeniem art. 94 lit. c) regulaminu postępowania sąd ten wciąż nie przedstawił z wymaganą dokładnością i jasnością powodów, dla których uważa, że wykładnia art. 3 TUE oraz art. 26 i art. 101 ust. 1 lit. e) TFUE wydaje mu się niezbędna lub użyteczna dla celów rozstrzygnięcia sporu rozpatrywanego w postępowaniu głównym, jak również związku, jaki dostrzega on między prawem Unii a przepisami krajowymi mającymi zastosowanie w tym sporze. Sąd ten nie sprecyzował również powodów, dla których powziął wątpliwości w przedmiocie wykładni innych przepisów i aktów wymienionych w pytaniach drugim i trzecim, wśród których znajduje się w szczególności Europejska karta społeczna, w odniesieniu do której Trybunał nie jest zresztą właściwy dokonywać wykładni (zob. podobnie wyrok z dnia 5 lutego 2015 r., Nisttahuz Poclava, C-117/14, EU:C:2015:60, pkt 43), lecz jak wynika z pkt 20 niniejszego wyroku, sąd ten ograniczył się zasadniczo do omówienia wątpliwości skarżących w postępowaniu głównym w tym względzie, nie przedstawiając swojej własnej oceny.
- 71 Z powyższego wynika, że pytania drugie i trzecie są niedopuszczalne.

W przedmiocie kosztów

- 72 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniach głównych, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 267 TFUE należy interpretować w ten sposób, że sąd krajowy, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, ma obowiązek skierowania do Trybunału podniesionego przed nim pytania dotyczącego wykładni prawa Unii, chyba że stwierdzi, iż pytanie to nie jest istotne dla sprawy lub że dany przepis prawa Unii stanowił już przedmiot wykładni Trybunału, albo że prawidłowe stosowanie prawa Unii jest tak oczywiste, iż nie pozostawia ono miejsca na jakiegokolwiek racjonalne wątpliwości.

Istnienie takiej ewentualności należy oceniać z uwzględnieniem cech charakterystycznych prawa Unii i szczególnych trudności, jakie sprawia jego wykładnia, oraz niebezpieczeństwa rozbieżności w orzecznictwie wewnątrz Unii.

Sąd ten nie może być zwolniony z tego obowiązku tylko z tego powodu, że zwrócił się już do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w tej samej sprawie

krajowej. Jednakże wspomniany sąd może powstrzymać się od zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału z właściwych dla postępowania przed tym sądem względów powodujących niedopuszczalność, z zastrzeżeniem poszanowania zasad równoważności i skuteczności.

Podpisy

ⁱ — Punkty 33 i 66 w niniejszym tekście były przedmiotem zmian o charakterze językowym po pierwotnym umieszczeniu na stronie internetowej.